

är ingen Hitler

Det anrika Wien var ju inte mer än en provins-huvudstad i Stortyskland och Hitler avskydde staden. Så samlades alla kring mini-Österrike. Problemen kom upp till ytan med trotsvetter av president Waldheim 1986. Ilska reaktioner från utlandet, främst Israel, gav honom segern. Sedan sjönk stödet för den arrogante gubbstrutten. Nu blev även österrikarna politiskt korrekta i tysk mening, men samtidigt väcktes främlingsfientligheten och antisemitismen till liv igen.

MEN HAIDER ÄR ingen Waldheim, ingen dinosaurie från krigsåren, även om en sträng via föräldrarna till "Grossdeutsches Reich" har utmynnat i prat om nazisternas arbetslöshetspolitik eller uppmuntrande ord till gamla Waffen-SS-stötar vid den årliga träffen med krigsveteraner på Ulrichsberg (en omöjlighet i Tyskland). Haider är inte ens Le Pen. Han tillhör en ny generation, han är modern, en kombination av Berlusconi, Bossi och nyfascisten Fini, som faktiskt bildade regering i Italien 1994 i åtta månader.

Christa Zöchling uppehåller sig i sin biografi vid Haiders genealogiska rötter, inte helt obefogat, men det gör inte Armin Thurnher. Jörg Haider är framgångsrik, skriver Thurnher, för att han vet vad som

går hem i varje situation och hos varje auditorium. Han är kameleonisk och opportunistisk och fick till och med en gång stå till svars inför gamla nazister i Kärnten.

Bilderna på Haider skiftar: lycklig man med familj på alpängen i Bärenwald, gelfriserad yuppie i Porsche, arbetarnas vän (han har fört en effektiv socialpolitik i Kärnten), Kärntenbo i Lederhosen med noga intränad dialekt, slovenernas etniska fiende och samtidigt glad festprisse hos dem, han slirar på målet om nazitiden och besöker Holocaustmuseet i Washington, han är vintersportare (merit hos skidbacksfixerade österrikare) och bungyjumpare. Han juvenila charm går hem hos dem som låter sig döras och det är inte få. Armin Thurnher skriver:

"Hade Le Pen varit en svärmorsdröm som Haider så hade kanske Frankrike sett annorlunda ut."

Trots en skum husaffär i provinshuvudstaden Klagenfurt har Haider behållit sin image bland bybor jag talade med i Kärnten 1997:

"Haider är den ende ärlige politikern."

Inte ens förlöpningsarna skadar honom. När han tar tillbaka dem skadar det honom inte heller. Han antyder, anspelar – jobbet är gjort. Christa Zöchling ser ett system i det, hela tiden upprätthåller han

mediernas intresse. Stor nytta har Haider av sin smarta och variationsrika svada.

Mer oklart är Haiders politiska program. Alla var ju klara över att Hitler ville avskaffa demokratin. Haider vill framstå som demokratikämpare, ett tomrum

han har kunnat lägga beslag på med det rådande feodala samförståndet i Wien. Han vill inte avskaffa demokratin, han vill tvärtom förbättra den. Han är en av folket, inte som Hitler en över folket, och den rollen spelar han väl.

Det finns mycket mer att säga om Der Jörg. Och Österrike. Samt de generella faktorer som leder till främlingshat och småsinthet runtom i Europa. Alla dessa tre faktorer: personen, landet och den allmänna europeiska situationen bör beaktas, när man ska söka förklaringar till att det som inte borde ske återigen sker i den utfrysade alprepubliken, på vilken hela Europas bortträngningar projiceras.

FOLKE SCHIMANSKI

MODERN HISTORIA

Armin Thurnher

Das Trauma, ein Leben

Österreichische Einzelheiten

Zsolnay Verlag, 1999

Christa Zöchling

Haider. Licht und Schatten

einer Karriere

Molden Verlag, 1999

Retfullt briljant Ripley

Anthony Minghella tar sig stora friheter med Highsmiths förlaga, upptäcker Erik Hedling, men han gör det med säker stilkänsla. Det här är en Ripley som får det att krypa i biobesökarna.

Patricia Highsmiths romaner har varit föremål för en hel del filmatiseringar, bland dem åtminstone två mästerverk: Hitchcocks FRÄMLINGAR PÅ TÅG (1951) och Wim Wenders DEN AMERIKANSKE VÄNNEN (1977), den senare med Denis Hopper som Highsmiths oförglömlige romanfigur Ripley. Till dessa kan man nog föra britten Anthony Minghellas adaptation av Highsmiths klassiker THE TALENTED MR RIPLEY från mitten av 1950-talet, en sällsam berättelse

MÅNADENS FILM

The Talented Mr Ripley

Regi: Anthony Minghella

Skådespelare: Matt Damon,

Gwyneth Paltrow, Jude Law,

Kate Blanchett

Produktion: Miramax/Paramount

hella direkt på Fellinis klassiker genom att låta karaktärerna vandra förbi Fontana di Trevi, liksom en gång Anita Ekberg och Marcello Mastroianni. Faktum är att romanen låg till grund också för thrillern HET SOL (1959), habil regisserad av René Clément. Minghella övertrumfar dock sin franska föregångare.

MINGHELLA FICK SITT internationella genombrott 1996 med den flerfaldigt Oscarbelönade DEN ENGELSKA PATIENTEN, baserad på Michael Ondaatjes bestseller med samma namn. I THE TALENTED MR RIPLEY har han och manusförfattaren Walter Murch tagit sig betydligt större friheter gentemot förlagan. Men en romanadaptionens kvalitet låter sig knappast mätas i troheten gentemot romanen. Berättelsen måste

anpassas till det nya sammanhanget. språket visualiseras och tematiken förtätas – det är det avgörande.

Denna Ripleyfilm är en klassstudie, en skildring av dekadenta amerikanska överklassungar i en lussös pikaresk genom Italien: Capri, Rom och Venedig. Till dem ansluter sig den hala ålen Tom Ripley, en bedragare som varken känner sig själv eller kan kännas av andra. Föregivande att han har varit student vid elituniversitetet Princeton, har Ripley i själva verket skickats ut av Dickie Greenleafs stenrike far för att övertala Dickie att resa hem till Amerika. I Italien dras Ripley in i en hävla tillsammans med Dickies flickvän Marge, miljonärsdottern Meredith, den fete yppigen Freddie och den eleganta engelske musikern Peter. Det inbegriper identitetsbyten, flykt undan rättsvisan, mordiska förehavanden, flykt med det ljuvliga Italien som fond.

VAD MINGHELLA VERKLIGEN har lyckats med är gestaltningen av Ripley, en person som inte låter sig definieras: han är god, ond, girig, generös, heterosexuell och homosexuell, allt på en gång. När Minghella fyndigt utnyttjar Shakespeares för att karaktärisera Ripley borde han dock snarare ha valt den könlösa Ariel ur "Stormen" i stället för Lady Macbeths legendariska: "Kom, dunkla natt, svep in dig i helvetets svarta rök". Som Ripley gör Matt Damon en suverän rolltolkning. En-slrigare ismare har inte skådats i amerikansk film på länge. Och Minghella utnyttjar filmens möjlighet att skapa empati med skurken, vilket gör att vi vrider oss i konvulsioner varje gång Ripleys skumma förehavanden är en nålsudd från avslöjande. Akut klaustrofobi är det rätta sättet att beskriva de känslor som Minghella provocerar fram.

Skådespelariet är överlag lysande. Med Gwyneth Paltrow som Marge och australianen Kate Blanchett som Meredith har Minghella haft tillgång till två av världens absolut skickligaste skådespelerskor. Britten Jude Law, som Dickie, skäms inte heller för sig, särskilt inte i samspelet med Matt Damon. Mest kontroversiell i Minghellas filmatisering är den explicit skildrade homosexualitet, som endast

Erik Hedling hyllar Matt Damons (t h) tolkning av karaktären Mr Ripley. En av motspelarna, som också rossas, är Jude Law (t v).

antys i romanen. Och Ripley, som hos Highsmith är djävulen inkarnerad, är här ett offer för omständigheterna, maktens och rikedomens korruperande inverkan. Övertonen är kylig, egentligen främmande för en regissör som Minghella som förknippas med stark känslösamhet som i den överväldigande kärlekshistorien mellan Ralph Fiennes och Kristin Scott-Thomas i DEN ENGELSKA PATIENTEN.

MINGHELLA TAR SIG alltså omfattande friheter. Den intrigmässiga strukturlöshet som präglar Highsmiths berättelse får ge vika för klassisk, mönstergill Hollywooddramaturgi. Och slutet är helt nydiktat, om det än bygger på en karaktär, Peter, som också omnämns i romanen. Det tillhör det allra bästa i filmen, med diverse fascinerande förvecklingar ombord på en båt på väg till Grekland. Minghella visar sin stilkänsla genom att inte i bild visa vad alla ändå vet inträffar. THE TALENTED MR RIPLEY är en ypperlig film. Se den!

ERIK HEDLING